

TÁJÉKOZTATÓ – INFORMÁCIÓ

OROSZORSZÁG GAZDASÁGI BEFOLYÁSA A KÖZÉP-ÁZSIAI RÉGIÓBAN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ENERGIAHORDOZÓKRA

Babos Sándor Péter¹

Kísért a múlt

A múlt évtized egyik legnagyobb történelmi eseménye volt a Szovjetunió szétesése. A bipoláris világrend összeomlott, melynek politikai, társadalmi és elsősorban gazdasági következményei a mai napig mély nyomokat hagytak a közép-ázsiai országok struktúrájában.

Az ex-birodalomban kizárólagos fizetőeszköz a rubel volt. A szocialista országok sajátosságaként tervgazdaság működött, ahol központilag irányították a különböző régiókban megtermelt javak, jóságok elosztását. A centralizált rendszer azt eredményezte, hogy a hirtelen „önállósodott” országok nem tudtak mit kezdeni annyira óhajtott függetlenségükkel, hiszen átalakult környezetükben képtelenek voltak teljességgel önálló gazdasági tevékenységre. A korábbi „birodalmi” elosztó szerkezet jóvoltából részesültek olyan javakból, energiahordozókból, mezőgazdasági termékekből, amelyeket a mai országhatáraikon belül a földrajzi helyzetükből fakadóan képtelenek előállítani, megtermelni.

A várt gazdasági jólét a korábbi függő helyzet következményeként nem jöhetett létre. Helyette a gazdasági összeomlás hiperinflációt és jelentős mértékű munkanélküliséget hozott létre, mely az addig is jelentős korrupció további burjánzását eredményezte.

A volt tagországok gyenge lábakon álló gazdaságának legjelentősebb támasztékot az orosz gazdasággal való összefonódás nyújthatott. Oroszországtól való gazdasági függőségük a kismértékben csökkenő tendencia ellenére jelenleg is jelentős.

A fent leírtak alapján elmondható, hogy az országok mai gazdaságában csak egy valami biztos: a függőség!

¹ Babos Sándor Péter hadnagy, HM KPÜ költségvetési főtitiszt, Budapesti Műszaki Egyetem PhD. hallgató.

Az ex-tagállamok a szuverenitásuk megerősítése és az Oroszországgal való gazdasági összefonódás csökkentése céljából nyugati és keleti irányú kapcsolatokat kerestek.

Az országok nyugati irányba történő közeledése Oroszországnak a térségben lévő biztonságpolitikai, hatalmi pozícióját veszélyeztette, ezért Moszkva retorziókkal büntette az „*elpártolt*” országokat. A nyugat-barát országok közül **Grúzia** szenvedett el gazdasági szankciót (grúz borok oroszországi exportjának tilalma)².

Az országok másik, keleti irányultságú csoportjába tartozó **Türkmenisztán** igyekezett fenntartani a „*demokráciamentes*” állapotot, s olyan diktatórikus államberendezkedést létrehozni, amely hűen tükrözte a volt szocialista állam mintaképének tartott Szovjetuniót.

A közép-ázsiai országok közül azon államok gazdasági értéke, melyek jelentős mennyiségű energiahordozóval rendelkeznek, felértékelődött.

Az országokban uralkodó gazdasági és politikai érdekcsoportok hatalmi viszonyai bizonytalanná teszik az energiahordozó közvetlen szállítását az Európai Unióba. Az energiaszektor fejlődési lehetőségei a Szovjetunió felbomlása után még másfél évtizeddel sem kiszámíthatók.

A térségben való befolyásért nemcsak a korábbi birodalom „anyaszülője” Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok, hanem az energiahordozóktól függő Európai Unió és Kína is küzd.

Azerbajdzsán gazdasága, helye és szerepe az energiaellátásban

Azerbajdzsán újkori történelmének legfontosabb eseménye az 1991. augusztus 30-án elnyert függetlensége volt. Államformáját tekintve elnöki köztársaság. *Az országot keleten a Kaszpi-tenger, délen Irán, nyugaton Törökország, Örményország és Grúzia, északon pedig Oroszország határolja.* Területe 86000 km²³, melyből 500 km² vízfelület. Népessége 7,7 millió főre becsülhető, a lakosság etnikai megoszlása rendkívül összetett. A népesség 90,6%-a azeri, dagesztáni 2,2%, orosz

² <http://www.deluxe.hu/cikk.php?article=2350&pat=15>

³ Rudl József: A Szovjetunió utódállamainak földrajza, 249. oldal Dialog Campus kiadó 1999.

1,8%, örmény 1,5%, egyéb 3,9%. Az ország Hegyi-Karabah területe miatt Örményországgal háborús konfliktusba került. 1994-ben kötött tűzszünet ellenére a kialakult állapot még megoldása vár. A bel-, illetve külpolitikai helyzet miatt az országban a külföldi tőke jelenléte nem számottevő.

Azerbajdzsán földrajzi térképe

1. sz. ábra

Azerbajdzsán gazdasági életét az olajbányászat, az olajiparhoz használatos gépek, berendezések előállítás, illetve a gyapot termelése határozza meg. Az ország megközelítőleg 2 milliárd USD értékű exportjának 90%-át a kőolaj teszi ki. Az egy főre jutó GDP 7300 dollár, a vásárlóerő paritáson mért GDP-je 58,1 milliárd dollár volt 2006-ban⁴.

Az ország külkereskedelmében az exportot tekintve Oroszországnak, valamint a Független Államok Közössége tagországainak (Türkmenisz-

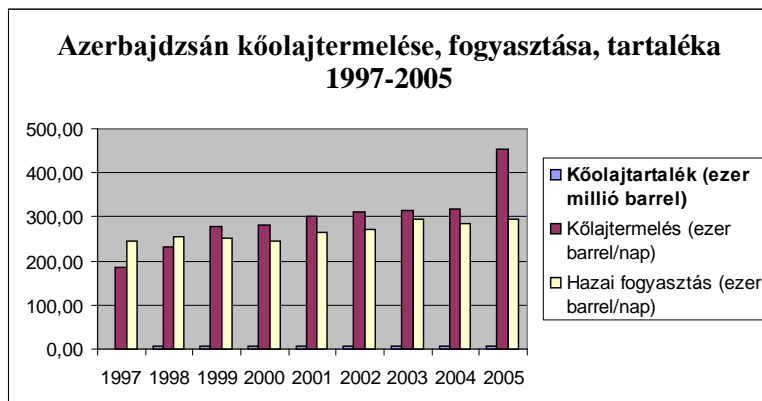
⁴ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>

tán, Grúzia) részesedése évről-évre folyamatosan csökken. Helyüket Törökország (6,3%), illetve a nyugat-európai országok közül Olaszország (30,3%), Franciaország (9,4%) veszik át. Azerbajdzsán részt vesz a TACIS (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States) regionális programban, amely elősegíti az együttműködést a tengeri szállítás és az energiahordozók (kőolaj, földgáz) területén.

Az ország és a főváros **Baku** rohamos fejlődése a kőolaj kitermelés kezdetétől figyelhető meg. Területéről nyerhető ásványkincs létéről időszámításunk előtti feljegyzések is tanúbizonyságot adnak⁵.

A biztonságpolitikát vizsgálva az energetika területén a már meglévő etnikai konfliktusok mellé külső hatalmi érdekek párosulnak, melynek alapja a kaszpi – tengeri feltételezett kőolajtartalék (kb.20millárd tonna) eddig még tisztázatlan tulajdoni megoszlása. A terület feletti rendelkezés vitákat gerjeszt. A Szovjetunió felbomlása utáni megegyezés 5 országra – köztük Azerbajdzsánra – maradt (a terület első felosztása 1921-ben történt).⁶

Azerbajdzsánnak a British Petrol elemzése alapján a bizonyított kőolaj tartaléka 7000 millió barrelre becsülhető.

Forrás BP Statistical of World energy 2006.

⁵ Natig Aliyev: The History of Oil in Azerbaijan-Azerbaijan International , Summer 1994.

⁶ A tengerfenék felosztásáról szóló a „négyek” által elfogadott javaslat szerint Kazahsztán részesedése 29%, Azerbajdzsán, Oroszország és Türkmenisztán 19%-ra jogosult, Iránt pedig 14% illeti meg 2007.01. A kaszpi csomó <http://www.mno.hu>

A British Petrol adatbázisa alapján az ország napi termelésére és fogyasztására vonatkozó adatokat a fenti diagram mutatja.

Az olajmezők feltárása és az olaj kitermelése érdekében jelentős külföldi tőke vándorolt az országba. A jelentősebb nagyvállalatok közül a British Petrol(17%), az orosz Lukoil(10%) és Aramco(17%) részesedést kap a termelésből.⁷ A külföldi befektetések ellenére további problémák merültek fel a kőolajexportban, melynek háttérében nem az energiahordozó kitermelésének technikai feltételei, hanem a szállítási útvonal lehetőségei állnak. ***A jelenleg kiépített csővezeték-hálózat Oroszországon és Grúzián át vezet.*** Amennyiben az ország értékesíteni kívánja a kitermelt kőolajat csak ezen a rendszereken keresztül teheti meg. Kivételt képez Törökország és Azerbajdzsán között megépített Baku-Tbiliszi-Ceyhan (BTC) 1770 km hosszú olajvezeték. Az új szállítási útvonal bekerülési értéke 4 mrd USD-t tett ki. A befektetői konzorciumból az építési költség 30,1%-át a BP, 25%-át a SOCAR, 8,9%-át az Unocal, 8,71%-át a Statoil finanszírozta.⁸

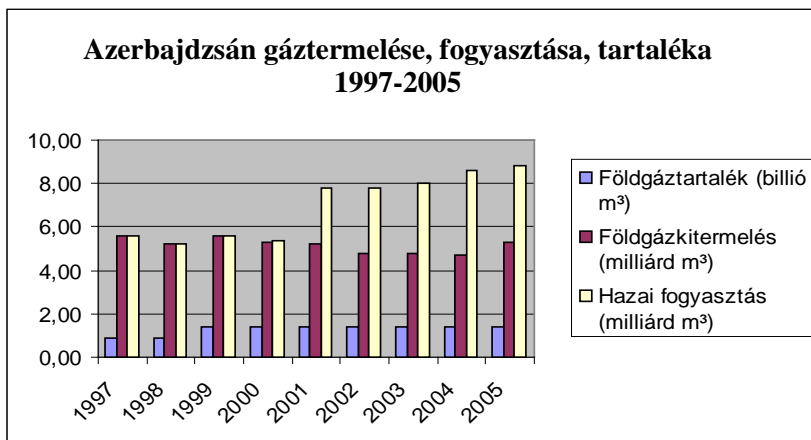
Legfontosabb előnye, hogy nem érinti Oroszországot. Ezzel az ország kőolajvezeték rendszere elérte a 3190 km-t.

Azerbajdzsán nemcsak kőolajban, hanem a másik energiahordozóban, a földgázban is rendkívül gazdag. A becslések szerint a feltárt földgázvagyon meghaladja a 850 mrd m³⁹-t. Az USA Energiaügyi Minisztériuma további 900 mrd m³ gázvagyont feltételez az eddig feltártak mellett. A kitermelés és a szállítás technikai, infrastrukturális problémák miatt nem megoldható.

⁷ Rudl József: A Szovjetunió utódállamainak földrajza 253. oldal, Dialog Campus kiadó 1999.

⁸ <http://www.bakuceyan.org.uk/about.htm>

⁹ <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/azerbaijan.html>

Forrás BP Statistical of World energy 2006.

A fenti diagramon látszik, hogy az ország gáztermelése csökkenő tendenciát mutat, holott a bizonyított tartalékok továbbra is rendelkezésre állnak.

A fogyasztás és termelés közti különbséget miatt importra szorul, a hiányzó földgázt a Gazpromtól szerzi be. A kőolajéhoz (BTC) hasonlóan itt is igény mutatkozik egy az Oroszországtól független vezeték megépítésére. A tervezett csőrendszer a grúz-török határtól 260 km hosszan húzódna Erzurumig ¹⁰, ahol Horasannál csatlakozna a török hálózathoz.

Ez a földgázvezeték kapcsolódna az európai gázenergia-fogyasztás ellátását biztosító tervezett Nabucco (Bulgária, Románia, Magyarország és Ausztria érintésével) hálózathoz. Az eddig kiépített gázvezeték rendszer hossza eléri a 2436 km-t.

Türkmenisztán gazdasága, helye és szerepe az energiaellátásban

Türkmenisztán – hasonlóan a többi volt szovjet tagköztársasághoz – 1991-ben vált függetlenné. Az autonómia létrejött, de a diktatórikus államirányítási rendszer a türkmén *basi Saparmurat Niyazov* 2006-i halálát

¹⁰

<http://www.ingentaconnect.com/content/mscp/eee/2002/00000020/F0020002/art00005?crawler=true>

követően is fennmaradt. *Az orosz befolyás még mindig érzékelhető¹¹, melyet bizonyít az orosz elnök Vladimir Putin és a jelenlegi türkmén vezető közti 2007. május hónapban megkötött energetikai együttműködés¹².*

Türkmenisztánt nyugaton a Kaszpi-tenger, északon Kazahsztán és Üzbegisztán, délen Irán, keleten Afganisztán határol.

Türkmenisztán földrajzi térképe

2. sz. ábra

Az ország területe 488100 km²¹³, aminek megközelítőleg 80%-a sivatag. Lakossága 5,1 millió főre becsülhető, etnikai összetétele változatos. A népesség 85%-a türkmén, 5%-a üzbég, 4%-a orosz, valamint megtalálható kazah, tatár és kurd nemzetiség is.

Az ország gazdasága nyersanyagok bányászatán és az öntözött oázisok mezőgazdasági tevékenységén alapszik. A mezőgazdasági termékei közül a gyapot, a szőlő a legjelentősebbek¹⁴. A vásárlóerő paritáson mért

¹¹ <http://newsfromrussia.com/economics/2003/04/10/45916.html>

¹² <http://www.ruvr.ru/main.php?lng=eng&q=11026&cid=46&p=11.05.2007>

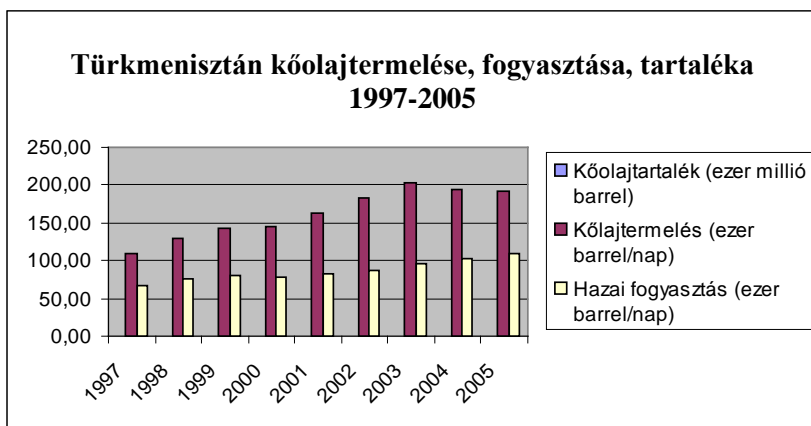
¹³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>

¹⁴ Rudl József: A Szovjetunió utódállamainak földrajza 260. oldal, Dialog Campus kiadó 1999.

GDP-je 45,1 milliárd dollár, melynek szektoronkénti bontása az alábbiak szerint alakul: a mezőgazdaság 24,4%-kal, az ipar 33,9%-kal, valamint a szolgáltatások 41,7%-kal járulnak hozzá a GDP előállításához. A gazdaság átstrukturálása nélkülözhetetlen, az ország óvatosan hatja végre reformjait. A gáz és a gyapjú eladásából származó bevételből támogatja a gazdaság többi, nem hatékonyan működő ágát, tulajdonképpen keresztmúlás folyik.

Türkmenisztán bizonyított kőolaj és földgáz tartalékai elegendők arra, hogy az ország hosszabb távon jelentős export bevétellel számoljon. Az elmúlt években az export 15%-os átlagnövekedése elsősorban az energiahordozók magas piaci árának volt köszönhető.

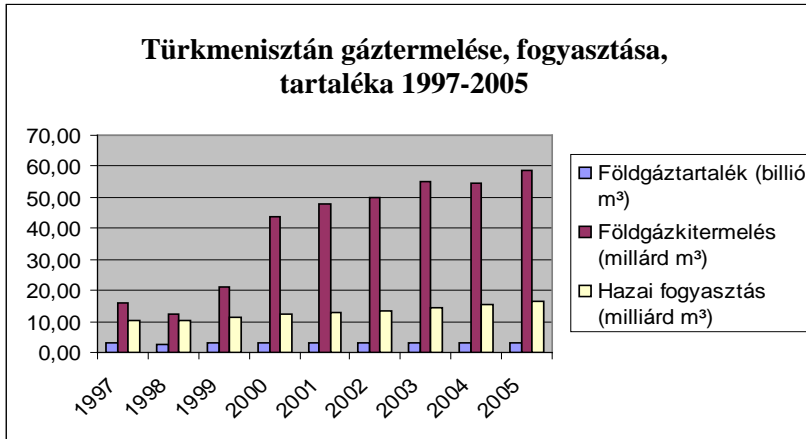
Exportpartnerei közül a legjelentősebb Ukrajna (42,8%), Irán (14,8%), Magyarország (5,3%). Az alábbi diagramon láthatók a kőolaj termelésére, fogyasztására és tartalékára vonatkozó adatok. (A türkmenisztáni gazdasági adatok jelentős része államtitkot képez, így az elemzésben szereplő számok zöme szakértői becslésen alapul.)

Forrás BP Statistical of World energy 2006.

A rendelkezésre álló bizonyított kőolajtartalék 500 millió barrelre tehető. A tartalékok további emelkedése várható, amennyiben a Kaszpi-tenger mélyén található kőolaj elosztásra kerül a tengert övező országok közt. A tartalék és a fogyasztás közötti különbözetet – körülbelül 82000 (barrel/nap) mennyiséget – külföldre értékesíti. ***A kőolaj szállításához 1361 km hosszú csőhálózat áll rendelkezésre.***

A kőolaj mellett a földgáz teszi ki az export bevételek jelentős hányadát. A földgáz tartalékokkal illetve kitermelésével kapcsolatos adatokat a következő diagram szemlélteti.

Forrás BP Statistical of World energy 2006.

A kitermelt földgázt egyrészt villamos energia előállításra használja fel. A hazai fogyasztáson felüli közel 39,1 mrd m³ földgáz nemzetközi piacon értékesítésre kerül.

A kiépített vezetékrendszer hossza 6441 km. Türkmenisztán is ahogy a közép-ázsiai országok zöme- Oroszországon keresztül képes értékesíteni gázvagyonát. Kivételt képez a rövid Korpezse-Kurt-Kui¹⁵ türkmén-iráni vezeték, amely az egyetlen nem orosz gázvezeték Közép-Ázsiában.

Infrastrukturális nehézségek akadályozzák a „nyugat” felé történő értékesítést. A politikai támogatottság és a gázvezetékrendszer építéséhez szükséges tőke hiánya azt eredményezi, hogy az EU felvevő piaca nem tud közvetlenül részesedni a türkmén gázvagyonból.

A jelenlegi türkmén elnök, **Gurbanguly Berdimammedov** választási kampányában kilátásba helyezett egy új, Kína felé vezető gázvezeték

¹⁵ <http://ourworld.compuserve.com/HOMEPAGES/USAZERB/981031c.htm>

megépítést. 2006. áprilisában türkmén-kínai megállapodás került aláírásra 30 mrd m³/év gáz szállításáról 30 évre, 2009.-től¹⁶.

A talibán rezsim megdöntése óta újrakezdődtek az afgán-türkmén-pakisztáni tárgyalások a közép-ázsiai gázvezeték (TAP – Trans-Afgan Pipeline¹⁷) megépítéséről.

A Gazprommal kötött korábbi 66 dollár/ ezer köbméteres szállítási árat 100 dollár/ezer köbméterre módosította a türkmén állam. Arra a kérdésre, hogy mekkora Oroszország (Gazprom) haszna a türkmén gázon egy egyszerű matematikai művelettel megkaphatjuk. Ha figyelembe vesszük, hogy Magyarország 280 dollárt fizet a gáz ezer köbméteréért, könnyen megkapjuk, hogy a haszon meghaladja a 250%-ot.

Oroszország számára a bevétel jelentős, hiszen az országban és a Közép –Ázsiában kitermelt földgázt óriási haszonnal értékesíti külföldön, és a belföldi keresletet olcsó türkmén gázzal ki tudja elégíteni.

Üzbegisztán gazdasága, helye és szerepe az energiaellátásban

Üzbegisztán a 19. században került orosz fennhatóság alá. Az I. világháborút követően megalakult a **Turkesztáni Autonóm Köztársaság**, majd 1920-ban népi köztársaságot szerveztek¹⁸. A volt tagköztársaság mai államhatárai 1924-ben alakultak ki. Földrajzi helyzetét tekintve északon és nyugaton Kazahsztán, délen Türkmenisztán és Afganisztán, keleten Kirgízia és Tádzsikisztán határolja.

¹⁶ <http://www.asianews.it/index.php?l=en&art=6997>

¹⁷ <http://www.turoge.com/2007c/documents/TUROGE2007ConferenceProgrameng.doc>

¹⁸ Rudl József: A Szovjetunió utódállamainak földrajza 275. oldal, Dialog Campus kiadó 1999.

Üzbegisztán földrajzi térképe

3.sz. ábra

A 447000 km² területű országnak 27,8 millió lakosa van. A népesség összetétele közép-ázsiai sajátosságként rendkívül sokszínű. A legjelentősebb etnikai csoportok az üzbég (80%), orosz (5,5%), tádzsik (5%), kazah (3%), karakalpak (2,5%), tatár (1,5%).

Üzbegisztán – hasonlóan az előbb tárgyalt országokhoz – jelentős mennyiségű ásványi anyaggal rendelkezik. Közülük kiemelkednek az energiahordozók (kőolaj, földgáz), a szén, a wolfram, az uránium, a molibdén, a nemesfémek közül az arany és az ezüst.¹⁹ A mezőgazdaságban vezető helyet foglal el a fehér aranynek nevezett gyapot, valamint a szőlő- és gyümölcsstermesztés. Az ország jelenleg a második legnagyobb gyapot exportőr és az ötödik legnagyobb termelő a világon.

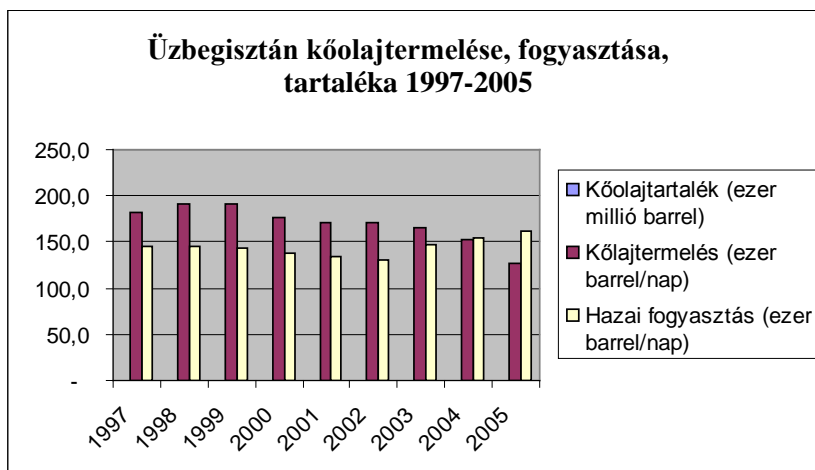
Gazdaságát tekintve az 1991-es függetlenséget követően igyekezett fenntartani a szovjet típusú központosított gazdasági modellt (központi elosztórendszer). Az ország tudatában volt annak, hogy szükséges a befektetői környezet fejlesztése, ezért a kormány támogatta ezen célkitűzéseket, melynek eredményeképp elindultak a piacgazdaság felé vezető úton. A gazdaság a 90-es években nem volt képes megbirkózni a piacgazdasági mechanizmussal, mely óriási mértékű pénzromlást, hiperinflációt eredményezett. 2003-ban elfogadták az IMF- ajánlását, miszerint szükséges a hazai pénznem konvertibilitásának megteremtése.

¹⁹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>

Az ország első számú befektetői közt tartják nyilván Oroszországot és Kínát, beruházásaik szinte kizárólag az olaj-és a gáziparban összpontosulnak. **Vladimir Putin** gazdasági és üzleti együttműködési szerződést kötött Üzbegisztánnal 2005-ben²⁰. A megállapodás a bányászat, a telekommunikáció és az energiahordozók területén jött létre.

Üzbegisztánban az egy főre jutó GDP 2000 USD volt 2006-ban. A GDP előállításában a mezőgazdaság 31,1%-ban, az ipar 25,7%-ban a szolgáltatások 43,3%-ban részesedtek. Az előállított termékek és szolgáltatások közel negyedét Oroszországba (23,8%), 11,9%-át Kínába, 4,7%-át Tádzsikisztánba, 6,9%-át Kazahsztánba exportálja²¹.

Az országban a kőolaj-vezetékrendszer hossza 868 km, a kiépített gázvezetékrendszeré 9540 km. A vezetékrendszerek jelentős részének építése még a Szovjetunió szétesése előtt történt.

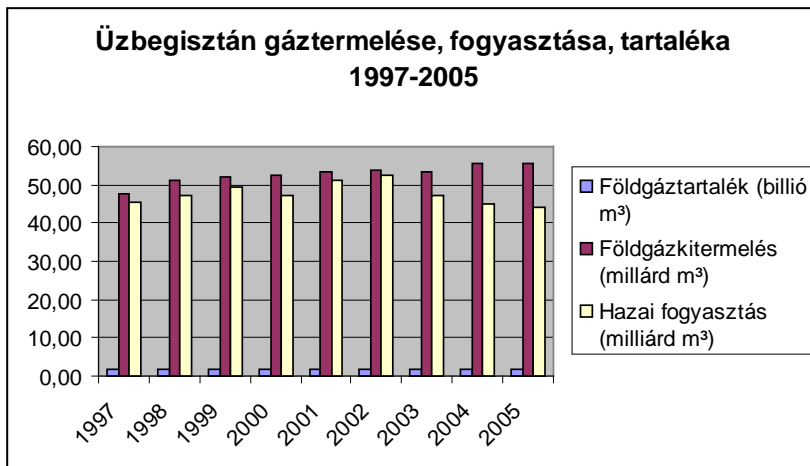
Forrás BP Statistical of World energy 2006.

²⁰ http://www.gateway2russia.com/st/art_243739.php

²¹ 2005. adat.

A kőolajtermelés csökkenő tendenciát mutat, míg a fogyasztás folyamatosan növekszik. Az ország kőolajat nem képes exportálni, importra szorul, mennyisége 35000 barrel/napra tehető.

A földgáz exportja jelentős állami bevételt jelent. A kitermelt földgázból exportra szánható mennyiség 11,7 Mrd m³ évente.

Forrás BP Statistical of World energy 2006.

A kitermelt földgáz az ország Buhara és Gazli mezőiből származik. Az orosz cégek – Gazprom, Lukoil - hosszú távú szerződésekkel több évtizedre lekötötték a kitermelés jelentős részét. Az **USA** a politikai bizonytalansági tényezők miatt az elmúlt öt évben nem hajtott végre beruházásokat Üzbegisztán területén.

A hazai földgázfelhasználás villamos energia előállítását szolgálja, melynek egy része exportra kerül.

Kazahsztán gazdasága, helye és szerepe az energiaellátásban

Kazahsztánban 1991 előtt mezőgazdasági programfejlesztés valósult meg, amely során bevándorlók áramlottak az országba.²² A bevándorlás etnikai keveredést eredményezett. *A nemzetiségek szerinti megoszlás:*

²² Rudl József: A Szovjetunió utódállamainak földrajza 314. oldal, Dialog Campus kiadó 1999.

kazahok alkotják a népesség 53,4%-át, oroszok a 30%-át, ukránok a 6,7%-át, üzbégek a 2,5%-át, németek a 2,4%-át, tatárok az 1,7%-át. A köztársaságot északon Oroszország, keleten Kína, délen Kirgízia, Üzbegisztán és Türkmenisztán, nyugaton Oroszország és a Kaszpi-tenger határolja.

Kazahsztán földrajzi térképe

4.sz. ábra

Kazahsztán GDP-je (purchasing power parity) 2006-ban 138,7 milliárd dollár volt, mellyel majdnem meghaladta a régió összes országának (Azerbajdzsán, Türkmenisztán, Kirgízia, és Üzbegisztán) együttes GDP-jét.

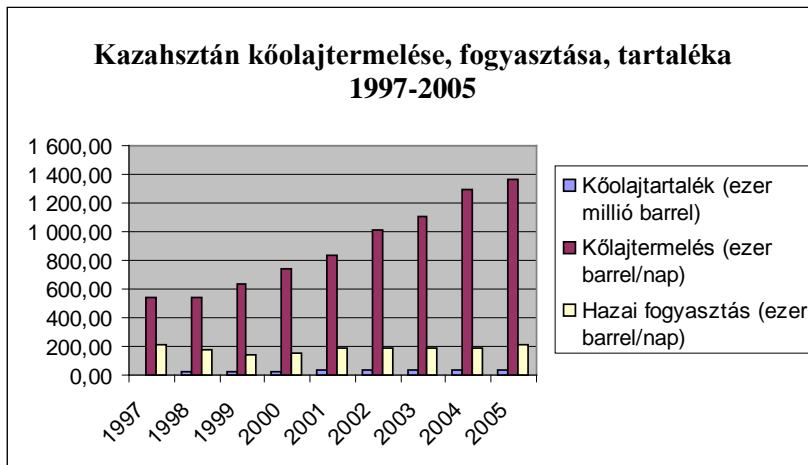
Ezt az országot jelenlegi politikai stabilitásának és természeti erőforrásainak köszönheti. A GDP előállításából az ipar 41,1%-kal, a szolgáltatási szektor 52,7%-kal, a mezőgazdaság 6,3%-kal részesedett²³. Az energiaszektor az ezredfordulót követő hihetetlen mértékű felértékelődésének eredményeképp a külföldi befektetések óriási mértékben növekedtek. A tartós és az erős GDP növekedés valamint a külföldi deviza megtakarítások hatására Kazahsztán a régió pénzügyi központjává nőtte ki magát.

Az ország ásványi anyagokban a régió leggazdagabb országa. Jelen-tős mennyiségű energiahordozó (kőolaj földgáz, szén), valamint molib-

²³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>

dén, vasérc magnézium, króm, uránium, nikkel, bauxit és arany található az ország területén.

Külkereskedelmi kapcsolata elsősorban a környező országok felé jelentős. Az export 12,4%-a Oroszországba, 11,2%-a Kínába, 12%-a Németországba, 8,9%-a Olaszországba, 8,6%-a Franciaországba, 5,4%-a Romániába irányul. A fenti számokat összeadva megkapjuk, hogy az Európai Unió irányába történő termékek és szolgáltatások értékesítése az összértékesítés 34,9%-át teszi ki.

Forrás BP Statistical of World energy 2006.

A kőolajtermelés folyamatosan növekszik, a hazai fogyasztás 2001 és 2005 között viszonylag állandónak tekinthető. Ha az eddig meglévő kőolajtartalékok mellé a Kaszpi-tengeri mezők feltárása után további tartalékok állnak rendelkezésre, akkor a stagnáló hazai fogyasztás mellett Kazahsztán tovább növelheti exportját.

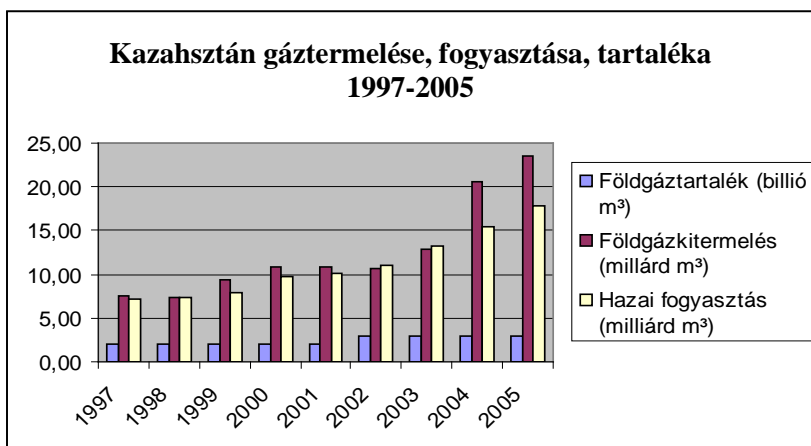
Nemcsak az évről évre növekvő kitermelt kőolajmennyiség, hanem a nyugat-kazahsztáni tengizi olajmezőktől a Fekete-tengerig húzódó 2001-ben megnyitott olajvezeték is elősegítette az export bővülését.

Kazahsztán 2006-ban befejezte Kína irányába húzódó Atasu-Alashankou²⁴ vezeték egy szakaszának építését, továbbá tervezi a rendszer kiterjesztését a Kaszpi-tengeri országok felől Kína irányába. 2006

²⁴ <http://www.gasandoil.com/GOC/company/cnc60246.htm>

júniusában kazah - azeri megállapodás került aláírásra, amelynek értelmében Kazahsztán kőolajat szállítana a BTC-be tankerekkel a Kasagan mezőről.²⁵

Kazahsztán a nyersanyagon túl Aktau és Atiaru kikötőkben olajfinomítókkal is rendelkezik, ezért a régióban egyedülállóan a kitermelt kőolaj feldolgozása is biztosított.

Forrás BP Statistical of World energy 2006.

Földgázmezői a Kaszpi-mélyföldön valamint a Mangislak- félszigeten terülnek el.

Kazahsztán a közép-ázsiai régióban Oroszország után a második legnagyobb földgáztermelő. A kitermelt földgáz mennyiségéből 17,8 mrd m³ fedezi a hazai fogyasztást, a fennmaradó 5,7 mrd m³ exportálásra kerül. ***A kitermelt földgáz szinte kizárólag Oroszországon keresztül kerül értékesítésre.***

Összegzés

A közép-ázsiai országok 1991-es függetlenségét követően keresik a gazdasági válságból való kiutat. A szuverenitás az infláció és a munkanélküliség óriási mértékű növekedését hozta magával.

²⁵ www.einnews.com/kazakhstan/newsfeed-kazakhstan-azerbaijan?offset=25

A szovjet időkben működött gazdasági mechanizmus elfogadható szinten biztosította minden egyes tagállam működéséhez szükséges javakat, jószágokat. A régi elosztórendszer megszűnésével az országoknak saját maguknak kell megteremteniük a lakosság megfelelő ellátásához szükséges termékeket, szolgáltatásokat. A természeti adottságok meglététől illetve hiányától függően a FÁK – tagállamok legtöbbszörében a mezőgazdaság változó hatékonysággal működik.

Az elemzésben résztvevő országok a többi egykori tagállamhoz képest előnyösebb gazdasági helyzetben vannak. Ezt a viszonylagos jólétet a rendelkezésre álló ásványi anyagok – energiahordozók – biztosítják. ***Az országok infrastrukturális elmaradottságának következményeként a fent említett ásványok értékesítési lehetősége korlátozott.***

A kőolaj és a földgáz értékesítése hosszútávú bevételi forrást jelenthet számukra.

Az energiahordozók világgazdasági árát a folytonos emelkedés jellemzi.

Az árak változását a világgazdaságban zajló nem várt események befolyásolják. Az 1990-es évek eleji Öböl-háborút, majd az évtized végi világgazdasági recessziót leszámítva az olajár folyamatosan emelkedett. 2006 év közepén (BRENT) 75dollar/hordó árfolyamon tetőzött majd az év végéig tartó mérséklődését (60 dollar/hordó) követően, 2007-ben ismét erőteljes növekedésnek indult.

A gáz világgazdasági árának alakulását a tagállamok közti szerződések befolyásolják. Türkmenisztán például, 100 dollar/ezer m³ áron értékesíti a földgázt Oroszországnak, amit Oroszország 260-290 dollar/ezer m³ áron ad el Európában.

A gázszerződések hosszútávra kötődnek, így előfordul, hogy egy ország túlbiztosítja magát. A szerződések sajátossága, hogy az exportország (esetünkben Oroszország) az államokkal külön-külön szerződésben rögzíti a szállítási feltételeket. (A volt szovjet utódállamok lényegesen kedvezőbb feltételek mellett jutnak hozzá az energiahordozóhoz.)

Az energiaszegény régiók (EU és Kína) kőolaj és földgáz felvevőpiaca egyre bővül, nyersanyag szükségletük mértéke nem csökkenthető. Az energiahordozók iránti nemzetközi keresletnövekedés hatására az árak emelkednek. Az értékesítésükből származó bevétel biztos, és egyre növekvő bevételi forrást jelenthet a FÁK- tagállamok számára. A közép-ázsiai régió Oroszországot elkerülő szállítási rendszerének kiépítésével a nyersanyag beszerzési lehetőségek bővülnének, árversenyt eredményez.

nyezve. A vezetérendszer kialakításával Oroszország gazdasági befolyása a közép-ázsiai térségben jelentősen csökkenne.

Felhasznált irodalom:

1. **Rudl József:** A Szovjetunió utódállamainak földrajza, Dialog Campus kiadó 1999.
2. <http://www.deluxe.hu/cikk.php?article=2350&pat=15>
3. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>
4. **Natig Aliyev:** The History of Oil in Azerbaijan-Azerbaijan International , Summer 994.
5. <http://www.bakuceyan.org.uk/about.htm>
6. <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/azerbaijan.html>
7. [http://www.ingentaconnect.com/content/mscp/eee/2002/00000020/F0020002/art00005? crawler=true](http://www.ingentaconnect.com/content/mscp/eee/2002/00000020/F0020002/art00005?crawler=true)
8. <http://newsfromrussia.com/economics/2003/04/10/45916.html>
9. <http://www.ruvr.ru/main.php?lng=eng&q=11026&cid=46&p=11.05.2007>
10. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>
11. <http://ourworld.compuserve.com/HOMEPAGES/USAZERB/981031c.htmhtm>
12. <http://www.asianews.it/index.php?l=en&art=6997>
13. <http://www.turoge.com/2007c/documents/TUROGE2007ConferenceProgrameng.doc>
14. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>

15. http://www.gateway2russia.com/st/art_243739.php
16. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>
17. <http://www.gasandoil.com/GOC/company/cnc60246.htm>
18. www.einnews.com/kazakhstan/newsfeed-kazakhstan-azerbaijan?offset=25
19. www.oilmarketer.co.uk/2006
20. BP Statistical Review of World Energy 2006.